

Grabancijaši i drugi muški likovi čarobnjaka u hrvatskim predajama

Keleković, Mateja

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:321158>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Hrvatski studiji

Mateja Keleković

**GRABANCIJAŠI I DRUGI MUŠKI LIKOVI U
HRVATSKIM PREDAJAMA**

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Ljiljana Marks

Zagreb(2018.)

Sadržaj

1. Sažetak.....	2
2. Uvod.....	3
3. Grabancijaš i zmaj.....	4
4. Odnosi grabancijaš-zmaj te Perun-Veles.....	9
5. Poveznica u mađarskim i rumunjskim predajama.....	10
6. Krsnik.....	11
7. Zaključak.....	12
8. Literatura.....	13

Sažetak

U radu ću većinom pokušati objasniti lik grabancijaša sa više stajališta, napraviti ću usporedbe pojma grabancijaša sa mitologijom, ali najviše ću obraditi sam lik grabancijaša zajedno sa zmajem budući da su većinom ta dva pojma nerazdvojna. U shvaćanju grabancijaša kao muškog lika u hrvatskim predajama su mi najviše pomogli radovi Vatroslava Jagića, Ljiljane Marks i Suzane Mirjanić, oslonit ću se na njihove radove jer su koncizni, detaljni i pobliže su objasnili povijest, razradu lika, poveznice s drugim državama te sa svećenstvom. Za kraj ću se dotaknuti lika krsnika te pojasniti njegovu ulogu.

Uvod

Grabancijaš kao lik u usmenim predajama ima karakteristike čovjeka, to jest, svećenika, ali ima i karakteristike čarobnjaka te je pojam grabancijaš postao poznat kada je Tituš Brezovački napisao komediju pod nazivom *Matijaš grabancijaš dijak* 1804. godine. Tituš Brezovački bio je kajkavski književnik, a lik grabancijaša možemo vidjeti u predajama iz dijela Hrvatske između Mure, Drave i Save kako navodi Vatroslav Jagić u svojoj studiji o grabancijašu pa tu možemo vidjeti gdje su se najčešće prenosile predaje o samom liku grabancijaša. Kasnije u radu ćemo vidjeti gdje se sve pojavljuje termin grabancijaš, s čime ga najčešće povezujemo i na koji način je grabancijaš upotrebljavao svoje "moći". Dotaknut ćemo se također lika krsnika, koji je također poznati muški lik u hrvatskim predajama.

Grabancijaš i zmaj

Vjeruje se kako je grabancijaš učenik takozvane trinaeste škole koju pohađaju samo odabrani nakon što kao svećenik završi dvanaest škola, četiri gramatička razreda, dva razreda humaniora, dva filozofije i četiri razreda teologije. Trinaeste škole nije bilo. Međutim, u narodu se pričalo da su neki učenici crne škole završili i takozvanu "trinaestu školu", da su grabancijaši, da mogu jahati na pozaju, zmaju, delati tuču, dakle činiti vražje stvari, nešto što spada u čaranje i natprirodne sile. Oni mogu i pomoći: mogu vraćati i liječiti raznim travama a mogu i odvratiti tuču. (Marks 2009, 3)

Termin grabancijaš se u nekim predajama/pričama zamijenjuje sa izrazima kao što su črni đak, dijak crne škole, črnoškolec (Jagić 1971.: 281). U Zagrebu se sjemenište (prema podacima i u Varaždinu i u Grazu pučki nazivalo "crna škola", schwarze Schule), to je već zabilježio Krčelić u 18. stoljeću kada je pohađao zagrebačko sjemenište te je školu nazvao "crna škola", uz pojam sjemeništa se vrlo često vezalo i ime "đak crne škole". Epitet "crna" je vrlo vjerojatno dobila zbog crnih haljina što su ih đaci sjemeništa nosili. Kako bi mogli koristiti u potpunosti svoje moći, vještice i krsnici prolaze obred inicijacije na svoj način, dok grabancijašev obred nije uobičajena vrsta obreda kod mitoloških bića jer grabancijaš postaje najčešće na kraju školovanja na kolima koje ima 12 kotača na koje se smjeste učenici trinaeste škole. Onaj koji prvi padne ima čast dobiti knjigu i nju upotrijebiti u borbi protiv zmaja. Grabancijaš većinom nije u potpunosti opisan opisan u predajama, većinom samo znamo da ima dug, crn kaput, uzde i najbitnije, veliku knjigu. Ne saznajemo ima li lice kao i svako drugo dijete, koje je visine, kakve je građe, samo saznajemo po čemu ga možemo prepoznati.

Možemo primjetiti da se zmaj vrlo često poistovjećuje sa vragom, to nam dokazuje činjenica da postoje priče i predaje o svecima koji su se borili protiv zmajeva kako bi zaštitili svoj narod, najčešće procesijama. U *Rječniku tema i simbola u umjetnosti* autor James Hall o simbolici zmaja piše: „Na starom Istoku dobrotivo božanstvo povezano s elementom vodom, ali je u kršćanskoj kulturi simbol sotone. Latinska riječ draco znači zmaj i zmija, pa se oni stoga naizmjenično prikazuju." Dakle, osim zmaja, u kršćanskoj tematici možemo u istoj simbolici primjetiti i zmiju i zmaja. Dakle, kako se sveti Juraj borio sa zmajem, to jest, protiv zla, tako imamo i u mitološkoj predaju grabancijaša koji se također bori protiv zmaja, u toj situaciji je također grabancijaš "dobar" lik, a zmaj "loš" lik. Tako možemo i vidjeti ako ne

utjecaj, onda još veći poticaj da se u narodu govore i prenose predaje o zmaju kao negativnom liku.

Grabancijaš je vrlo često uspoređivan sa drugim muškim likovima koji također mogu "upravljati" vremenom. Tako smo se recimo u predajama mogli susresti sa višćunima, legromantima, vješćima, nagromantima, vremenjacima, krsnicima. No, kod tih likova možemo pratiti vrlo specifičan životni tijek, od rađanja do umiranja, kao i njihova fizička obilježja. Konkretno, krsnik je uvijek poprimio oblik druge životinje kad bi koristio svoje moći, dok je grabancijaš od rođenja do smrti uvijek u tijelu čovjeka. Recimo vještica se nekad rodi u krvavoj ili crnoj placenti ili sa zubima, krsnik u košuljici(placenta) i grabancijaš (u mađarskoj tradiciji, kao i taltoš) sa zubima, ali i ponekad sa šestim prstom na ruci. Krsnici i ostala bića se vraćaju u svoja nepokretna usnula tijela prije svitanja zore dok grabancijaš leti gotovo uvijek dok je dan, pred svjedocima se diže u zrak i nestaje velikom brzinom.

Kako Jagić tvrdi u svom radu, riječ grabancijaš potječe od riječi grabancia s nastavkom -aš, grabancia je pozajmica iz talijanskog, gdje pored negromanzia ima i iskvaren oblik gramanzia. Grabancijaš bi po tome bio negromant, u doslovnom prijevodu bi ta riječ značila "čarobnjak". Također tvrdi da budući da se svi klerici u zemlji nazivaju đacima crne škole, bilo bi krivo kad bi se upravo taj naziv prevodio kao negromant. "Već iskvareni oblik "grabancijaš" dokazuje dovoljno da se pri tom nije pomišljalo na svezu sa negro ili nigro. Ako se dakle crni đak katkada pojavljuje u ulozi čarobnika koji izaziva nevrijeme onda tim nije rečeno ništa drugo nego da je onaj crni đak budući svećenik, klerik. Za samog čarobnika nemaju južni Slaveni izraza gdje bi u prijevodu bio sadržan pojam "crn" onako kao u češkom u riječi "črnoknižnik", u poljskom "czarnoksieznik", jedno i drugo od "crna kniha, czarna ksiega..." (Jagić 1971.: 279) Budući da se riječi grabancijaš često dodavala riječ "dijak", to jest đak, možemo svakako zaključiti da je početak predaje o grabancijašu zapravo svećenstvo jer riječ dijak potječe od latinsko-grčke riječi diaconus koja znači svećenikov sluga. Tako imamo i Blago jezika slovinskoga, rječnik Jakova Mikalje, u kojem on navodi da je "diak" zapravo "žakan koji služi misu".

Južnoslavenske narodne priče o grabancijašu dijaku i njihovo objašnjenje, rad Vatroslava Jagića se smatra jednom od ponajbolih Jagićevih studija, a raspravlja o predajama o đaku grabancijašu, odrpanom putujućem kleriku, vandereru i vandrokašu, putujućem učeniku (fahrender Schüler), katkad čak i prosjaku, đaku trinaeste škole, pomalo svećeniku i pomalo

čarobnjaku (Marks 2009: 2). Kako možemo vidjeti u Jagićevom radu, navedeno je kako su predaje o grabancijašima pretežno usko povezane s vjеровanjima da u nekim močvarama, jezerima ili ispod starih gradova i crkava živi zmaj, jedini tko može zmaja otjerati je grabancijaš, đak koji je završio trinaestu školu. Dakle, grabancijaša pozivaju da istjera zmaja, koji se nalazi u jezeru, močvari ili ispod grada i prijete ljudima, stoci ili pak vatrom koju riga povremeno spaljuje okolicu. Grabancijaš nakon poziva dolazi na dogovoreno mjesto, čita iz knjige i zmaj se tada podiže iz jezera, zemlje ili močvare. Nakon toga mu grabancijaš stavi uzdu, uzjaše i odleti. Postoje dva načina tjeđanja zmaja, mokri i suhi put. Ako je odabran suhi put, nastat će strašna oluja ili potres dok mokri put predstavlja kišu ili tuču koja donosi veliku pustoš za to mjesto. Ponekad ljudi mole grabancijaša da ne tjera zmaja jer im potres može uništiti mjesto iako to znači da im prijete opasnost od zmaja. Neke predaje navode kako grabancijaš nakon što savlada zmaja odlazi u tople zemlje kao što su Afrika ili Arabija, tamo ubija zmaja i prodaje meso i kožu te tako postane vrlo bogat. Meso zmaja štiti od topline, a zmajeva koža štiti od zime. Osim toga, grabancijaš je vrlo sposoban trgovac budući da je shvatio da zmajevo meso štiti od topline, a zmajeva koža od hladnoće. Svoju moć pobjede nad zmajem je iskoristio za trgovinu iako je po nekim zaključcima mogao sam napraviti neku čaroliju i steći svoje bogatstvo. Svjedok cijelom tom procesu, koji nam poslije i priča tu priču je najčešće muškarac koji se zatekao pri istjerivanju zmaja i kojega grabancijaš vodi na let. Proces uzjahavanja zmaja te odlazak je vrlo brz, skoro oku neprimjetan, tako je brzina slikovito prikazana dok svjedoku šešir padne s glave dok uzlete, a on se nije ni stigao okrenuti da ga podigne, a već su udaljeni kilometrima od mjesta pada šešira. Kako sam već spomenula Jagićev rad, priložit ću i nekoliko skraćenih predaja o grabancijašu kako bismo mogli na konkretnim primjerima mogli vidjeti karakteristike grabancijaša i interakciju sa zmajem. Također, većina predaja je objavljena u časopisu "Slovenski glasnik" u Celovcu, 1866. godine. Matija Valjavec, tada profesor varaždinske gimnazije poslao je zapise predaja Vatroslavu Jagiću kako bi mogao napisati svoju studiju koje je na kraju za to i iskoristio.

Predaja 1.

Hoće li grabancijaš da protjera zmaja, mora se javiti župniku, i taj određuje treba li da ga progna suhim ili mokrim putem. U prvom slučaju nastaje strahovita oluja koja hoće sve da poruši; u drugom nevrijeme s kišom i tučom, koja opustoši kraj za više godina. Tako jednom

dođe neki grabancijaš k župniku u Sveti Petar Orehovec. Bijaše upravo petak, i mnogi ga ljudi vidješe. On odmah reče župniku da se u njegovoj župi nalazi zmaj a on da ga želi protjerati, samo neka župnik odredi da li suhim ili mokrim putem. Župnik odredi prvi put. Uskoro vidješe ljudi iz sela Selanca, koji leži na uzvisini, kako da je do bare Krčanjek došao neki svećenik(pop), izvadio iz džepa knjigu i stao se moliti. Tada se pomoli s planine Kalnika oblak, i odmah se zatim skupe oblaci sa svih strana. Najednom izroni iz bare nešto kao glava. Svećenik produži svoje molitvne ne obazirući se ni na što. Selo se stane tresti, a pred pojuri preplašena s livada prema kućama. Tad izroni iz močvare neko čudovište zelene boje, kao veliki gušter. Svećenik(=grabancijaš) mu metne uzde i uzjaše na nj, i ono poleti odmah uvis, dok je rep još bio u močvari. Ali kad je zmaj podigao i rep uvis, stane najednom bješnjeti divlja oluja koja prouzroči velika opustošenja. Oluja se kretaše u smjeru zmajeva leta. Drugi dan zapitaju ljudi svog župnika nije li on poslao grabancijaša da progna zmaja, ali je župnik sve poricao od straha da ga ljudi ne bi zlostavljali zbog prouzročene štete. Ipak su mu sve sasvim točno opisati: kako je zmaj izgledao, kako mu je iz raja sijevao plamen, kako je bio vidljiv do visine od pet do šest stožina i kako ga je zatim nestalo u oblacima.

Predaja 2.

Jednom bijaše zmaj na nekoj livadi, i grabancijaš dođe da ga protjera. On nađe na toj livadi nekog pastira koji je bio vrlo dobar. Grabancijaš ga uzme sa sobom i izvede na vidjelo dva zmaja, starog i mladog, metne jednom i drugom uzde, i nato uzjaše on na starijeg, a pastir na mlađeg zmaja. Tako odlete uvis. Pastiru padne šešir s glave i on povikne: "Čekajte malo, dok dignem šešir!". Ali grabancijaš odgovori: "Sad je prekasno, već smo se udaljili tri milje od zemlje." Tako su brzo odletjeli, poput munje. Kasnije pripovijedaše dječak da su trebali godinu dana da se vrate kući, a grabancijaš da je zmajevu meso prodavao vrlo skupo; komad za dukat.

Predaja 3.

Zmaj se nalazi u močvarama i takvim lokvama, u kojima voda nikad ne presahne, ali i pod crkvama i starim dvorcima. Kad je zmaj u lokvi, diže se svako jutro prije izlaska sunca iz lokve nekakva para. Zmaj je duboko pod zemljom, i kad koji učenik crne škole dozna za nj, dolazi redovito svake godine onamo da se nad njim moli. I sad se ponavlja ono što znamo već iz drugih pripovijedaka. O učeniku pak pričaju: crni đak obično prosi ("za kiselo mlijeko") u susjednim selima. Gdje mu ništa ne dadu, onamo krene zmaja, a posljedica je da oluja i tuča opustoše ono mjesto. Zato svijet obilno daruje crnoga đaka kad prepozna da je to on; ali se on voli prerusiti da ne bude prepoznat. Ako je zmaj pod crkvom ili kakvim dvorcem, mole ljudi crnoga đaka da ga ne goni jer bi učinio veliku štetu rušeći crkvu ili dvorac. Crni ak mora da je svršio trinaest škola. U crnu, tj. trinaestu školu ne prima se više od dvanaest đaka najednom. Kad se svrši školska godina, donese učitelj jedanaest knjiga i baci ih među učenike; tko ostane bez knjige, mora ići u lov na zmaja. Zato dobije naročitu knjigu u kojoj je propisano kako se pri tom postupa.

Predaja 4.

Bilo je 29. kolovoza kad sam rano ujutro pošao na polje s plugom. Tad vidjeh nekoga đaka trinaeste škole gdje ide pravo prema haloškim močvarama. Pod pazuhom je nosio veliku knjigu. Pomislih: tu će sigurno biti kakve čarolije, bilo s vragom, bilo sa zmajem koji se nastanio u onim močvarama. Ostavim plug i vola po strani i odšuljam se za đakom. I sad se ponavlja ono što znamo iz pređašnjih pripovijedaka. Đak metne zmaju uzdu i poleti jašući na njem prema Varaždinu. Kad god bi zmaja podbo mamuzama, padala bi iza ovoga tuča. Kad su stigli u varaždinsko polje, potjera đak zmaja žešće, da ga ne ugledaju varaždinski vješci. Žureći se tako, izgubi đak šešir, koji su ljudi kasnije našli i spalili. Kad sam poslije dva tjedna

sreo onog đaka, nisam mogao propustiti da ga pitam kako mu je bilo dok je letio u zraku. "Dobro"- reče on- "samo da nisam u varaždinskom polju izgubio šešir". Pričao je da je putujući stigao u Afriku, gdje je zmajevo meso vrlo skupo prodao. Na pitanje zašto tamo trebaju zmajevo meso, odvratio je zlovoljno da je tamo tako vruće, da se rashlađuju onim mesom.

Načini zmajeva proгона daju zaključak da je biće koje ga progoni nadareno posebnim, nadnaravnim sposobnostima koje naravno nije mogao steći rođenjem već je svojim trudom završio prikladnu školu. Vrlo važno "oružje" za borbu sa zmajem je upravo knjiga koju grabancijaš dobije u trinaestoj školi od učitelja. Uz knjigu, grabancijaš sa sobom može imati i štap, najčešće crni ogrtač i uzde kako bi mogao savladati zmaja. Grabancijaš se postaje najčešće na kraju školovanja na kolima koje ima 12 kotača na koje se smjeste učenici trinaeste škole. Onaj koji prvi padne ima čast dobiti knjigu i nju upotrijebiti u borni protiv zmaja. Vrlo važni vjesnici grabancijaša su tuča, kiša i oluja. Kada ogladni, grabancijaš krene do najbližeg mjesta tražeći hranu kao prosjak. Ako mu netko ne da hranu, zasigurno će požaliti jer će mu tada grabancijaš uništiti cijelo imanje, blago i kuću. Ali, kada mu ukućani daju hranu, tada čak grabancijaš može cijelo mjesto spasiti od nevremena.

Odnosi grabancijaš-zmaj te Perun-Veles

Svakako možemo poveznicu grabancijaša i zmaja gledati sa raznih perspektiva. Recimo, ukoliko ih smjestimo u kršćansku "sredinu", možemo ih prozvati bog i vrag, svjetlo i tama. U tom slučaju je zmaj zlo, njegovo stanište je u močvari, jezeru ili slično, što možemo usporediti s paklom i vragom. U toj je situaciji poželjno da zmaj ostane na svom mjestu kako ne bi uznemirio narod. No, u našim predajama o grabancijašu, on se suočava sa zmajem, priziva ga iz njegovog staništa te ga vodi visoko prema oblacima. S. Marjanić spominje kako grabancijaše također možemo svrstati i u mitsku temu s glavnim junacima mitske "drame" iz praslavenskoga mita – gdje bi Peruna i Velesa zamijenili njihove zamjenske osobe: grabancijaš (gromovnik/Perun) i zmaj (Volos/Veles, odnosno Zmija/Zmaj, kao vladar podzemnoga svijeta. Naime, Perun i Veles su jedina dva praslavska božanstva čiji se

međudnos može djelomice rekonstruirati te na praslavenskoj razini dobivamo sljedeću shemu: Perun ubija/goni munjom/gromom Velesa/Zmiju (Belaj 1988:65-69). Isti takav scenarij možemo vidjeti i kada grabancijaš stiže do jezera/močvare, uzjaše zmaja i odlazi u daleke zemlje te ga tamo ubije. Uz odnos između Peruna i Velesa, možemo napraviti poveznicu i između poznate legende o svetom Jurju koji se također bori protiv zmaja i pobjeđuje. Sv. Juraj štuje se diljem Europe, u Hrvatskoj najpoznatiji u Dalmaciji pa tako imamo na sjeveru Hrvatske grabancijaša, a na južnom dijelu imamo sv. Jurja.¹

S druge strane, u Nodilovoj mitološkoj interpretaciji grabancijaša možemo pratiti njegovu usporedbu kotača s dvanaest žbica i dvanaest đaka sa sunčanim dvanaestožbičnim kolom u Rgvedi (Nodilo 1981:228). Iste predaje koje je zabilježio Matija Kračmanov Valjavec je Nodilo interpretirao na drukčiji način nego Jagić. Nodilo određuje lika zmaja kao ognjevitog zmaja, dakle, suprotno od Jagićeve obrađene teme o vodenim zmajevima. Kod Nodila možemo primjetiti tu razliku kada spomene olujnog zmaja koji simbolizira munjevnoga Ognja, Agnija-vedsko božanstvo vatre, i pritom se poziva na Rgvedu, gdje se apostrofira kako Agni proždire drveće (RV I, 58, 5; RV I, 143, 5; Nodilo 1981:436-437), tu proždiranje drveća možemo shvatiti kao korištenje vatre koju zmaj izbacuje. Grabancijaša pak Nodilo interpretira kao solarno božanstvo koja svitara topliku pomoću Ognja-ognjenoga zmaja, Agnija-vedskoga božanstva vatre. (Nodilo 1981:156)

Poveznica u mađarskim i rumunjskim predajama

Ljiljana Marks je nakon proučavanja Jagićeva rada primjetila kako je upravo ta studija o grabancijašu imala utjecaj i na znanstvene krugove u Mađarskoj(u Archivu IV. (1880.) rad Mađara Oskara Ásbótha o grabancijašu dijaku u usmenoj tradiciji Mađara) te 4. godine poslije u Rumunjskoj(u VII. godištu Archiva (1884.) rad M[osesa] Gastera o Solomonaru, tj. o grabancijašu dijaku u rumunjskoj usmenoj tradiciji).U svojim radovima oba su pisca zainteresirana za sami izvor riječi grabancijaš, pokušavaju nadopuniti Jagićev tekst svojim predajama iz okolnih mjesta.

¹ file:///C:/Users/mateja/Videos/Downloads/17dragic.pdf

Mađarski tekst daje i kronološki pregled tekstova o grabancijašima u mađarskim zapisima. Na isti način donosi priče i predaje kao što je to u hrvatskim predajama, nemamo izvornih zapisa, ali ih autor prepričava i navodi sve bitne informacije o predaji kako bi se ona činila što realnijom. Nije samo Oskar Àsbóth tu vidio sličnosti, Jagić ih je svakako naveo u svom radu. (Jagić 1971.: 277-278). Kod Mađara se grabancijaš naziva *garabonczas*, istoznačnica sa riječi grabancijaš. Jagić misli kako su Mađari posudili našu riječ grabancijaš kako bi dobili svoj oblik te riječi. Naveo je također i razlog zašto možemo shvatiti kako je taj pojam bio zajednički Hrvatskoj i Mađarskoj.. Područje u Hrvatskoj gdje se najviše koristio izraz grabancijaš je bio kulturno i politički povezan s Mađarskom. Tok studija svećenika i redovnika bio je isti. Ako tome dodamo da je u crkvenim krugovima bio poznat pojam zmaja i grabancijaša, možemo zaključiti kako smo imali poprilične poveznice s Mađarskom. (Jagić 1877: 278).

Kod rumunjskog pisca Mosesa Gastera u *Archivu* iz 1884. godine možemo saznati naziv riječi grabancijaš na njihovom jeziku, a to je *solomonar*. On povezuje tu riječ s imenom cara Solomona. Solomonari su većinom spominjani u rumunjskoj književnosti kao zli likovi. Postaju od djece koja su sedam provela u školi pod zemljom bez ijedne sunčeve zrake, a obučava ih sam vrag. Uče sve jezike, sve tajne prirode kao i sve čarolije što postoje na svijetu. U školi ima samo deset učenika, a vrag na kraju za svoj trud, uzima jednoga i taj postaje solomonar. (Marks 2009: 10)

Krsnik

Krsnik (kresnik, kršnjak, krisnik, skrisnik, grišnjak) je osoba nadnaravnih moći koja se za života bori protiv zlih sila kako bi zaštitila čovjeka. Riječ je o pučkom vjerovanju koje se javlja u Istri i na Kvarnerskim otocima u Hrvatskoj te u određenim krajevima Slovenije. Rađa se u bijeloj košuljici, koja mu se ušije ispod pazuha (smatra se kako je upravo ta posteljica sadržavala sve njegove moći). Kad navrší određenu dob (najčešće sedam godina) podvrgava se obredu inicijacije u kojem stariji krsnici dolaze po njega, izvikuju mu ime, vode ga u šumu i obavljaju određene obrede. Ako se ne odazove takvu pozivu ili izbjegne obred, ostaje bez posebnih moći, kao običan čovjek. Krsnik se bori sa vješćima na raskršćima ili u zraku,

pritom poprimi oblik vola, konja, psa itd. Prilikom borbe krsnik može zamoliti slučajnog prolaznika da mu pomogne u borbi tako da njegovog suparnika udari teškim štapom. Bila je riječ i kako iz krsnikovih usta, dok spava, izleti muha ili osa, njegova duša, a on leži kao mrtav. Ime krsnik dolazi od riječi kres, oganj. Krsnikov je životni neprijatelj i antipod štriga, a u nekim krajevima vukodlak.² (Bošković Stulli 2006: 1-19).

Svakako možemo primjetiti neke sličnosti i razlike kod grabancijaša i krsnika. Recimo, grabancijaš i krsnik imaju neprijatelje s kojima se vječno bore, ali je to kod grabancijaša zmaj, a kod krsnika štriga, a u nekim krajevima vukodlak. Također, oba lika su povezani s vremenskim promjenama kao što su tuče i oluje dok grabancijaš odlazi sa zmajem u daleke krajeve dok je kod krsnika upotreba moći drukčija. Krsnik može izazvati nepogodu kako bi recimo pobijedio svog suparnika u dvoboju. Veliku razliku radi upravo krsnikova preobrazba u životinju, najčešće tijekom borbe, dok je grabancijaš cijeli svoj život u tijelu čovjeka i ne slijedi mu preobrazba u neki drugi oblik.

Zaključak

Nekako je u ljudskoj prirodi uvijek nešto uspoređivati, propitkivati, nadodavati i sumnjati. Tako u svakom radu možemo primijetiti da su se pisci osvrtni jedni na druge, dodavali svoje misli i svoje usporedbe iz kojih možemo zaključiti da je grabancijaš kao i krsnik u našem slučaju uvijek imao svoju ulogu, iako se možda to ne može primijetiti u poznatijim predajama i pričama. Kako smo lik grabancijaša usporedili s božanstvima koja su već duže vrijeme provela na našim prostorima, lik grabancijaša je zapravo naslijedio osnovne osobine (borba protiv zla/protivnika) Peruna, to bismo mogli shvatiti kao onodobno prilagođavanje novijem vremenu i potrebu za novijim, zanimljivijim pričama. Svakako je zanimljivo obraditi temu s likom koji je prije izvjestan broj godina bio vrlo zanimljiv, dok danas možemo čuti potpuno drugačije priče koje su nama naši preci pričali, a mi ćemo pak svojim nasljednicima pričati neke nove priče s novim likovima koji će imati vrlo sličnu ulogu kao grabancijaš ili krsnik.

² <https://www.istrapedia.hr/hrv/1423/krsnik/istra-a-z/>

Literatura

1. Bošković-Stulli, Maja. 2006. *Tragom krsnika i benandantea, Čovjek/prostor/vrijeme. Književnoantropološke studije iz hrvatske književnosti*, Zagreb: Disput
2. Hall, James. 1998. *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Zagreb, Školska knjiga
3. Jagić, Vatroslav. 1971. *Južnoslavenske narodne priče o grabancijašu dijaku i njihovo objašnjenje*, Usmena književnost. Izbor studija i ogleđa, Zagreb: Školska knjiga, 265-283.
4. Marjanić, Suzana. 2009. *Zmaj i junak ili kako ubiti zmaja na primjeru međimurskih predaja o grabancijašu i pozaju*, Narodna umjetnost : hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, sv (46) 2, 11-36
5. Marks, Liljanja. 2009. *Predaje o grabancijašu dijaku u studiji Vatroslava Jagića, onodobni odjeci i suvremeni zapisi*, Acta ethnographica Hungarica, sv (54) 2, 319-336
6. Nodilo, Natko. 1981. *Stara vjera Srba i Hrvata (Religija Srbâ i Hrvatâ, na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora narodnog)*, Split: Logos